

22è Premi Atrapallibres

Estol de núvols

Guia de lectura a càrrec de Agustí Lleyda

Fitxa

Autora: Irma Borges

Traductor: Dani Espresate Romero

Il·lustradora: Mo Gutiérrez Serna

Lloc d'edició: Barcelona

Editorial: Akiara Books

Col·lecció: Akipoeta

ISBN: 978-84-18972-65-2

Resum

Estol de núvols és un llibre extraordinari perquè els infants s'iniciïn en la poesia. Els núvols són un gran tema per captivar l'atenció dels més tendres lectors, perquè el tema és proper i universal. Quin infant no ha jugat a endevinar formes en els núvols? Irma Borges ens presenta vint-i-dos poemes repartits en cinc seccions encapçalades per una doble pàgina de color i un breu diàleg de dues frases suggeridores. Els poemes, com el tema, respiren senzillesa i proximitat, encara que ben aviat ens fem conscients que la suposada espontaneïtat és el resultat d'un bon treball d'elaboració poètica. Les il·lustracions de Mo Gutiérrez s'avenen a l'esperit dels poemes, són núvols de formes simples i de colors plans, com fets per nens, i sempre amb la presència d'un infant que fa de fil conductor i que centra l'interès.

Autors

Irma Borges: “Vaig néixer a Caracas, a la vora d'El Ávila, i va ser en aquella muntanya on vaig créixer. La casa dels meus pares quedava, literalment, sobre els núvols. Des del pati podia veure el mar i l'aeroport. Als capvespres de núvols pintats pel sol, m'imaginava que caminava sobre aquells cotons de sucre sense desenganxar els peus de terra.

Quan vaig acabar d'estudiar Arts, vaig pujar en un d'aquells avions que veia enlairar-se els dies clars. Vaig deixar el Carib i vaig descobrir el Mediterrani. Ara visc a Barcelona, una ciutat de trobades. Enyoro la selva; gaudeixo del bosc. Cada espai parla amb veu pròpia. Quan aconseguixo escoltar-los, escric allò que em diuen.”

Font: Akiara Books

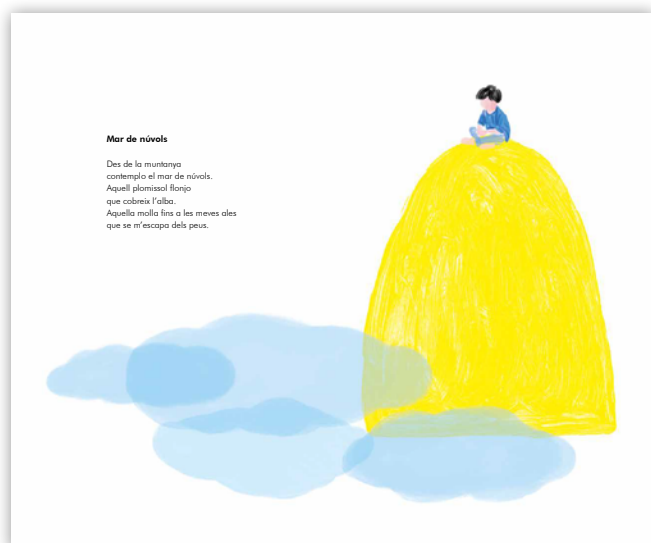
Mo Gutiérrez Serna: “Tres indrets. Vaig néixer a San Luis Potosí. Hi vaig viure molt poc temps, però em vaig quedar per sempre la seva llum i el seu color. Mèxic no s'acaba mai, s'enreda a cada traç. Vaig volar fins a Santander. Allà vaig escoltar el murmur de la seva badia i vaig dibuixar la meva infància al costat del meu avi. La nostàlgia del mar respira en el meu treball. Madrid em va trobar i vaig comprendre que l'art és la meva manera d'entendre el món. I des d'allà, només amb un salt, les meves filles em van portar a creuar el pont cap a un univers on imatge i literatura ballen juntes.”

Font: Akiara Books

Alguns elements interessants de l'obra

Els núvols: el tema del llibre de poemes

Una característica notable dels reculls de poesia per a infants, a diferència de la poesia per a adults, que sovint és més dispersa, és que acostumen a tractar un tema. En el nostre cas, són els núvols. El binomi infants i núvols, núvols i infants, ja veiem que és ben suggeridor, ja que l'aspecte canviant dels núvols crida molt l'atenció. Segurament no trobarem cap infant que espontàniament o bé acompanyat no hagi jugat a veure formes en els núvols o no s'hagi fixat en la variabilitat de les formes, dels colors, de la manera com passen o transcorren pel cel. O, fins i tot, que no hagi celebrat una ullada de sol o una aclarida en un dia de cel tapat o de pluja. Tenim a les mans un llibre de poesia sobre un tema molt proper als infants.

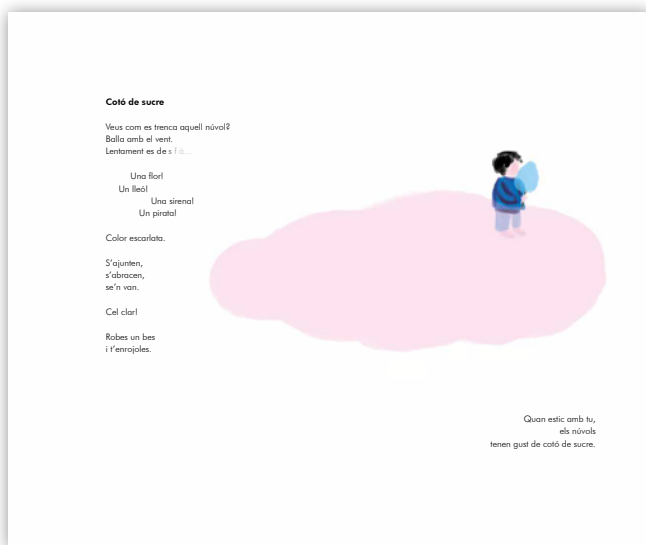
El tractament del tema

La mirada dels infants sobre els núvols no és una mirada científica o de meteoròleg, sinó una mirada de sorpresa i de joc. El joc és l'essència de la creativitat, i per tant de la poesia. Juguem amb les paraules a expressar més enllà del que és o del que hi ha; per això fer poesia de mirar núvols i jugar a què hi veiem és fàcil. La poesia dels núvols entra fàcilment. L'autora, Irma Borges, ho sap, i per això escriu uns poemes que respiren senzillesa. Podem dir que és una senzillesa aparent, ja que aviat descobrim una bona riquesa de vocabulari i un ús reiterat de la metàfora que són una bona expressió del joc creatiu.

Més enllà dels núvols atmosfèrics

Una altra sorpresa gratificant en endinsar-nos en la lectura dels poemes és descobrir que la poeta també juga, i que la paraula *núvol* no queda cenyida al fenomen meteorològic de la condensació del vapor d'aigua a l'atmosfera. Els poemes ens parlen de núvols d'ocells, núvols de llavors, núvols de fulles, núvols de cotó fluix, núvols de pensaments... Són metàfores o extensions de significat que engrandeixen el terme i el llibre de poemes, i que ni als infants ni als adults no se'ns fan estranyes o de difícil comprensió.

La il·lustració dels poemes

Mo Gutiérrez Serna ha fet les il·lustracions dels poemes i ha sabut captar les característiques a què ens hem referit en parlar del text. Els núvols tenen una representació fàcil que es reconeix bé, els infants no tenen cap dificultat a dibuixar núvols i a pintar-los també ells de colors diferents. Així com si fossin dibuix de nens, les formes són senzilles; els colors, plans, sense matisos o tons trencats; la paleta, molt bàsica.

En totes les il·lustracions hi ha la imatge d'un infant, sempre el mateix, vestit amb la mateixa roba. I és aquesta representació de l'infant la que centra la mirada o intenció de la il·lustració. Les il·lustracions no s'aparten del poema però creen tot un llenguatge propi que desperta el seu interès per si sol.

Possibles propostes per a una presentació suggerent de l'obra i la seva mediació:

ABANS

Parlar i compartir l'experiència personal

De ben segur que tots els infants poden compartir alguna experiència relacionada amb l'observació del cel, i concretament amb la dels núvols. Compartir aquesta experiència pot ajudar a superar els límits de l'experiència personal. Així, explicar la visió d'un mar de núvols per sota de la nostra posició més elevada en una muntanya o en un avió pot ser que no sigui una experiència comuna, però la podrem entendre amb facilitat. I igualment, haver travessat una boira espessa o haver vist el vol de molts ocells junts que semblaven un núvol al cel.

Font: Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure

Explorar els camps semàntics i exemplificar la metàfora

En el moment de compartir la nostra experiència personal, podem aprofitar per recalcar o fer que els infants s'adonin de la riquesa del llenguatge que fem servir i podem establir o fer la llista d'alguns camps semàntics que utilitzem amb més o menys facilitat: hora del dia (matí, matinada, alba, migdia...) colors, altres fenòmens meteorològics, accions (els núvols s'estiren, s'allarguen, s'ajunten, creixen...). En aquesta conversa més o menys informal també podem fixar amb exemples l'ús que fem de les metàfores: núvols de cotó, núvols mandarina o núvols de carbó en podrien ser exemples. En aquestes tres formes hi ha la base de la comparació formal: uns núvols blancs com el cotó, uns núvols ataronjats com les mandarines, uns núvols negres com el carbó. Però l'ús sempre de la metàfora més directa és molt pròpia del parlar dels infants, i al llibre en trobarem bons exemples.

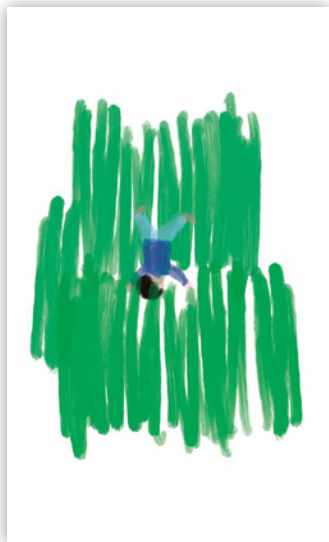

Font: Col·lecció de moments.

DURANT

Verbalitzar les il·lustracions

Una bona manera d'entrar al llibre pot ser a través de la poesia de les imatges. Podem fer la lectura de la il·lustració abans de la lectura del poema. Per posar-nos-hi caldrà seguir uns passos que podem anar adoptant progressivament. L'observació reiterada que en totes les il·lustracions hi ha el mateix infant, podem discutir si nen o nena, amb la mateixa vestimenta i tallat de cabells, algunes vegades descalç i altres calçat, ens hauria de portar a considerar-lo l'element principal de les il·lustracions, i per tant començar a descriure les imatges a partir d'aquesta figura humana, com està, què fa i que hi ha al seu entorn. Després, com a pas següent, intentarem interpretar què vol la il·lustradora que entenguem.

Desenvolupar la fitxa del naturalista poètic

En la lectura del poema, que pot ser individual o col·lectiva, podem proposar que els lectors emplenin una fitxa de treball simple on hagin d'anotar el títol de cada poema; això ens ajudarà després, a l'hora de compartir les observacions i, per exemple, una paraula nova o desconeguda que els hagi cridat l'atenció del poema, una metàfora i també si el poema parla o no de núvols en sentit propi, és a dir els atmosfèrics, ja que hi ha poemes dedicats a altres temes. Al final de la lectura del llibre o per parts, ja que el llibre està estructurat en cinc apartats, podem compartir les observacions. Si ho fem al final de cada part això ens permetrà anar afinant en els poemes següents.

DESPRÉS

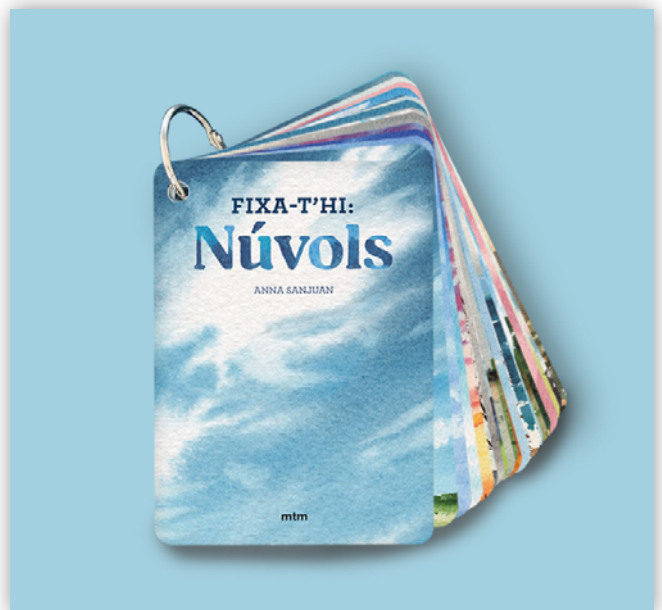
Fer col·leccions

Podem fer col·leccions de núvols a partir de retalls de diaris i revistes. O a partir de l'observació directa del cel. Aquesta col·lecció també pot recollir imatges de fotografies que fem del cel i que després imprimim. O també pot ser una col·lecció de descripcions dels núvols que observem. O de totes dues coses a la vegada.

Podem fer una col·lecció de paraules del llibre que agrupem en núvols segons el camp semàntic. O una col·lecció de metàfores.

Podem buscar poemes i cançons que parlin dels núvols i fer-ne la col·lecció.

Un cop tinguem les col·leccions, podem buscar els diferents núvols al llibre de coneixements *Fixa-t'hi: núvols* d'Anna Sanjuan, publicat per MTM Edicions.

Observar les guardes del llibre

Les guardes del llibre són una doble cara que pot quedar en blanc o bé tenir molt de contingut important. L'observació de les guardes ens portarà a descobrir que les del principi i les del final no són iguals. Podem demanar que proposin a quin poema podrien acompanyar els diferents elements que hi ha il·lustrats. Ens podem endur unes bones sorpreses si entenem que les associacions són creatives i no comporten respostes tancades: ni certes ni falses.

Reescriure poemes, redibuixar imatges

Els textos i les il·lustracions del llibre són tan propers als infants que amb molta facilitat els podem proposar, en primer lloc, que en memoritzin algun. Després, podem proposar-los que facin la seva il·lustració personal d'un poema triat. O que escriguin un breu poema de vers lliure partint d'una de les il·lustracions escollides.

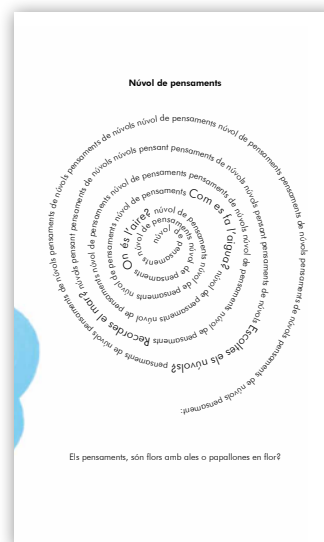
Relacionar els fulls de color que fan de separació de les parts del llibre i el poema final, «Núvol de pensaments»

Llegir el poema final, observar-ne la forma de cal·ligrama i la diferent grandària de les lletres d'algunes paraules.

Observar les dobles pàgines de color que hi ha al llibre i descobrir-ne la funció de crear apartats del llibre. Llegir els textos en forma de diàleg que hi ha a cada doble pàgina de color.

Podem proposar que comentin si han descobert alguna relació entre els fulls de colors i els seus textos, i el poema final.

Podem proposar que, amb les mateixes paraules del poema final o amb una tria diferent de les paraules dels textos dels fulls de colors, creïn un poema cal·ligrama núvol.

Preguntes especials

— Canvia la primera paraula del títol del llibre. De les que has triat, quina prefereixes? O et quedes amb l'original: estol?

— Has fet la selecció dels teus tres poemes preferits? La teva tria coincideix amb la d'algun altre lector?

— En totes les il·lustracions hi ha un element en comú, sempre el mateix. Creus que hi és necessari o es podria suprimir?

— Aquest element comú de les il·lustracions sempre és ben igual o hi has descobert petites variacions?

— Els poemes del llibre parlen de diferents tipus de núvols, oi? Però potser encara podem allargar la llista i es podria fer un poema d'un núvol de...

— Els núvols ens serveixen per jugar, i hi veiem comparacions i en fem metàfores. Hi ha cap metàfora dels poemes que t'hagi cridat especialment l'atenció?

— Saps o coneixes cap vers d'algun poema o cançó que també parli dels núvols?

— Hi ha expressions que fan servir la paraula «núvol», però, com passa amb els poemes, encara que en totes hi ha la paraula «núvol», les expressions no volen pas dir el mateix.

T'atreveixes a jugar i buscar més d'un significat per a cada expressió?

- Estar als núvols!
- Posar pels núvols!
- Caure dels núvols!
- Estar pels núvols!
- Estar en un núvol!
- Estar ennuvolat!
- Venir núvols negres!